

Der skal to til tango

– Samspil mellem arbejdslivsviden og praksis

Danmark har fået en ny *National strategi for arbejdsmiljøforskning* (Beskæftigelsesministeriet 2020). I 2017 viste det sig, at der var problemer med at opfylde målene i den strategi for arbejdsmiljøet, man havde arbejdet ud fra siden 2011. Der var ikke sket det målsatte fald i belastningerne i såvel det psykiske som i det fysiske arbejdsmiljø – tværtimod. For at tage højde for den manglende succes med at opfylde målene, blev der i 2018 nedsat et 'Ekspertudvalg om udredning af arbejdsmiljøindsatsen', og det forholdt sig også til forskning. Den manglende succes med at sænke belastningerne blev bl.a. set som en konsekvens af, at arbejdspladserne manglede relevant viden, som understøttede dem i at løse arbejdsmiljøproblemerne. Ekspertudvalget lagde i deres anbefalinger i 2019 bl.a. op til, at der skulle udformes en national arbejdsmiljøforskningsstrategi – det er den, vi har fået i oktober 2020 – og at vi skulle blive bedre til at måle effekterne af indsatsen; samt at formidlingen af forskningen skulle fungere med en klarere 'rollefordeling'. Selve forskningsstrategien ligger i forlængelse af ekspertudvalgets anbefalinger om en mere brugbar forskning: Forskningen skal være et redskab til at skabe et bedre arbejdsmiljø. Dette baserer sig dog på, at feltet bliver bedre til at oversætte den viden, som ligger i forskningen og i organisationerne til konkrete praksisser. Det er således ikke blot mere forskningsviden, der efterlyses, men også nye måder at forstå og facilitere en udveksling

og bearbejdning af viden mellem forskere, relevante mellemlid og forskningsbrugere.

Både i Danmark og internationalt udvikles aktuelt nye måder at forstå sammenhænge mellem forskningsviden og praksisviden. Begreber som 'vidensmobilisering' (Davies et al., 2015), 'vidensoversættelse' (Røvik, 2016), 'vidensmægler' (vidensbrobygger), (Kramer et al., 2010; Ward, 2009), Helix partnerskaber (Etzkowitz, H. (2003). , og 'samskabelse af viden' (co-reation) (Langley et al., 2018) er eksempler på nye tilgange og begrebsdannelser, der udfordrer eksisterende forståelser blandt forskere, forskningsmiljøer samt i de videnssystemer, der bidrager til at arbejdslivsviden kan produceres og finde anvendelse i praksis. Dette temanummer skal ses i forlængelse af denne debat, og skal bidrage til, at vi bliver klogere på, hvordan viden mobiliseres og involveres i beslutninger og handlinger, der kan fremme et bæredygtigt arbejdsliv.

Når vi ser på samspillet mellem forskningsgenereret viden og dens anvendelse i praksis, kan man skelne mellem to ret forskellige arenaer. Dels kan man se på reguleringssystemet, altså myndigheder og ministerier i relation til, hvornår der er behov for at gribe ind med lovgivning og regler, eller andre af de værktøjer et reguleringssystem har adgang til. Dels kan man se på den arena, som den nationale forskningsstrategi lægger vægt på, nemlig brugen af viden ude på arbejdspladserne. Det er dette perspektiv – brugen af viden ude på arbejdspladserne – vi sætter

fokus på i dette temanummer. Der er således tale om et bottom-up-perspektiv på, hvordan forskningsviden skal gøre en forskel i arbejdsmiljøet (se f.eks. Gensby m.fl. 2019). Det rejser en række andre problemstillinger. Vi har allerede anført en række af de begreber, der søges anvendt til at beskrive den proces, der knytter sig den form for interaktion mellem viden og praksis. Fælles for disse begreber er ønsket om en mere eller mindre fundamental omkalfatring af vores forståelse af forholdet mellem vidensproduktion og vidensbrug. Den handler både om graden af gensidig påvirkning – især hvordan vidensbrugerne kan sætte sig igennem overfor vidensproducenterne. Men det handler også om, hvilke institutionelle mekanismer, der kan – eller bør – aktiveres mellem forskningen og i princippet den enkelte lønmodtager ude på arbejdspladserne.

I Tidsskrift for Arbejdsliv står arbejdsmiljøet centralt. Tidsskriftet er dog ikke forpligtet af en national forskningsstrategi. Vi lægger vægt på både uafhængighed og at være kritisk. Alligevel rammer koblingen mellem forskning og praksis direkte ind i kernen af vores ambition og selvforståelse. Vi er her for at skabe dialog og interaktion mellem den forskning, vi præsenterer og så en dansk forskningsinteresseret arbejdslivsoffentlighed. Vi er her, fordi vi håber at vi kan inspirere, oplyse og informere med vores artikler, så vi i sidste ende og i fællesskab kan bidrage til et bedre arbejdsliv. Vores tidsskrift er således drevet af en lyst til at blive klogere på, hvad der rører sig i arbejdslivet, og hvordan det påvirker de mennesker, som arbejder. I den forstand knytter vi an til en bredere erkendelsesinteresse, hvor de store spørgsmål om arbejdets betydning for os som mennesker – i vores liv – står i centrum. Men temanummeret handler ikke kun om de store spørgsmål. Det sætter også fokus på de mere jordnære spørgsmål om, hvordan vi skal indrette vores arbejdsliv, så vi trives bedre, bliver mindre

nedslidte og får mere indflydelse over vores hverdag på arbejdspladsen. I den forstand er vores ambition også instrumentel – vi vil gerne gøre en forskel i verden. Derfor er spørgsmålet om forholdet mellem forskning og viden på den ene side og praksis på den anden påtrængende for os. Hvordan er det, den forskning, som vi bedriver, bringes i samspil med den praksis, vi forsker i? Gør forskningen en forskel? Hvordan? Og hvordan kan vi forbedre forskningens samspil med praksis? Det er nogle af de spørgsmål, vi har inviteret til med dette temanummer, og som vi opfatter som en afgørende selvrefleksion på et forskningsfelt, som så direkte interesserer sig for mennesker og deres vilkår.

Tidsskrift for Arbejdsliv og dette temanummer deler således i høj grad den nationale forskningsstrategis interesse for at forskningen kan bidrage til konkrete forbedringer i arbejdslivet, men samtidig har vi visse forbehold overfor strategien.

For det første finder vi det vigtigt, at forskningen ikke bare bliver gjort til et rent instrument for en formodentligt velment, men i hvert fald kortsigtet, styringsinteresse. Vi må insistere på en relativ autonomi til forskningen, samt retten til og behovet for bredere erkendelsesinteresser end den aktuelle politiske dagsorden tilsiger. Dette udelukker selvfølgelig ikke et øget fokus på at oversætte den viden, som forskningen producerer, således at praktikere i højere grad kan gøre brug af den. Det må faktisk være et centralt formål for forskningen. Forskningen er til for de mennesker, som har brug for den ude i organisationerne. Og forskerne bør derfor påtage sig et stærkere medansvar for at finde veje til at oversætte forskningsviden på en meningsfuld måde i praksis. Men der vil og skal altid være et skel mellem politisk styrede ønsker til forskningen og så den konkrete udvikling af forskningsspørgsmål og forfølgelsen af nye og interessante veje at gå i forskningen. Vi ser således forskningsfrihe-

den som en grundlæggende præmis for, at der kan bedrives god og relevant forskning, som kan oversættes og bruges i praksis.

Vores andet forbehold knytter sig i forlængelse af dette til et centralt omdrejningspunkt i den nye strategi, nemlig et meget stærkt fokus på evidens og evidensbaseret forskning. Vi er enige i, at god forskning skal forholde sig til den konkrete empiri, og det er positivt, at strategien lægger vægt på en bred forståelse af, hvad evidens indebærer. Men god arbejdslivsforskning indebærer mere end det. Hvis arbejdslivsforskningen skal udvikle sig og gavne praksis mest muligt, så er der også behov for at kunne anvende og måske skifte mellem flere forskellige videnskabsteoretiske tilgange til vores vidensproduktion. Her er en klassisk evidensbaseret tilgang, som ofte har et kritisk rationalistisk grundlag og fokuserer på at undersøge årsagssammenhænge et meget værdifuldt perspektiv – men ikke desto mindre blot et af flere mulige perspektiver, som kan flytte forskningen fremad. Vi advokerer derfor for, at en multipel tilgang til forskningsmetoder og teoretiske perspektiver, vil være med til at styrke arbejdslivsforskningen og oversættelsen af den producerede forskningsviden til praksis. Det er noget af det, vi ønsker at illustrere med dette temanummer, som netop rummer eksempler på flere forskellige teoretiske perspektiver og flere forskellige metodiske tilgange, der alle er med til at give svar på forholdet mellem arbejdslivsviden og praksis.

Med disse to forbehold i baghovedet, så har den nye nationale forskningsstrategi fokus på to områder, som står helt centralt for dette temanummer, nemlig 'Virkemidler' og 'Implementering og udbredelse'. Med virkemidler er tanken, at der skal forskes i, hvordan forebyggelsen kan forbedres, og dette er et vigtigt fokus punkt, som flere af artiklerne i dette temanummer sætter fokus på (f.eks. Gensby m.fl. og Sundstrup m.fl.). Med implementering og udbredelse sættes der fokus

på, hvordan disse virkemidler (men også arbejdslivsviden mere generelt) bliver bredt ud. Denne problemstilling er omdrejningspunkt for alle artiklerne i dette temanummer:

I Buchs artikel '*Arbejdslivsviden, teori og praksis*', som samtidigt er den første artikel i temanummeret, får vi vendt vores normale forståelse af både teori og praksis lidt på hovedet. For hvad er forskellen egentlig på de to? Det er netop dét Buch undersøger i sin artikel. Ved at stikke et videnskabsteoretisk spadestik dybere, udlægger Buch forudsætningerne for, hvordan vi historisk set – og fortsat i dag – positionerer teori og praksis som væsensforskellige. Med et praksisteoretisk perspektiv som inspirationskilde peger Buch på, at vi i højere grad skal betragte ikke bare 'praksis', men også 'teori' som en særlig praksis. Det er et teoretisk argument Buch fremfører, men det har både praktiske og politiske implikationer. Buchs artikel inviterer os til at anerkende, forstå og bedrive arbejdslivsforskning med en bevidsthed om, at de fokusområder, metoder og tilgange arbejdslivsforskningen benytter sig af ikke er neutrale repræsentationer. Tværtimod vil forskning altid være en normativ praksis med særlige konsekvenser – herunder for sin evne til at skabe resonans i forhold til andre praksisser.

Denne artikel følges op af en artikel af Gensby, Limborg, Eriksen og Helgesen, '*Arbejdsmiljørådgiveren som brobygger mellem forskning og praksis: Erfaringer med at oversætte arbejdsmiljøviden om stress og sygefravær i små- og mellemstore virksomheder (SMV'er)*'. Artiklen udfolder det bottom-up-perspektiv, som omtales ovenfor. Fokus er på arbejdsmiljørådgivernes centrale rolle som oversættere af viden ind i en praksissammenhæng. Artiklen gennemgår en række af de teoretiske forståelser, man med fordel kan bruge til at forstå koblingen mellem produceret viden og vidensbrugerne, og fremhæver oversættelse af viden som en produktiv forståelsesramme.

Artiklen beskriver et projekt – Bifrost-projektet – hvor forskellige arbejdsmiljørådgivere har været matchet med forskellige SMV'ere, og sammen har arbejdet for og med at indarbejde relevant viden om psyko-socialt arbejdsmiljø i virksomhedernes praksis. Projektets erfaringer opsummeres i en række 'kompetence-krav', man kan stille til arbejdsmiljøvidensbrobyggere aktuelt, og måske især i fremtiden, hvis vi som samfund vil arbejde systematisk med vidensbrobygning på dette felt.

Sundstrup, Jensen, Wilstrup, Sørensen og Stochkendahl sætter i deres artikel *'Samspil mellem arbejdsmiljøviden, muskelskeletbesvær, og fysisk belastende arbejde – Er der brug for en særlig indsats og hvilke kommunikationskanaler kan benyttes?'* empirisk fokus på betydningen af adgangen til information om arbejdsmiljø og helbred, samt på viden om arbejdsmiljø og helbred blandt arbejdstagere med fysisk belastende arbejde. På baggrund af et survey-studie blandt medlemmer i fagforbundet 3F og Fødevareforbundet NNF viser forfatterne, at en større andel af arbejdstagere med muskelskeletbesvær oplever at have både utilstrækkelig viden og manglende adgang til information om helbred og arbejdsmiljø. Studiet peger således på en sammenhæng mellem viden om og adgang til information om arbejdsmiljø og muskelskeletbesvær. Studiet viser, at arbejdsmiljøviden spiller en vigtig rolle for arbejdstagerne. Artiklen går derfor også videre og undersøger, hvor arbejdstagerne primært henter deres arbejdsmiljøviden fra. Her er det tydeligt, at de undersøgte arbejdstagere primært henter deres viden fra arbejdspladsen, især fra kollegaerne og arbejdsmiljørepræsentanten. Også fagforeningerne ser ud til at spille en væsentlig rolle i formidling af den relevante viden til arbejdstagerne. Artiklen bidrager dermed med interessante resultater, som konkretiserer både betydningen af arbejdsmiljøviden i et sundhedsperspektiv, men også udpeger

nogle mulige kanaler, hvorigennem arbejdsmiljøviden bedst formidles til de relevante grupper.

I den sidste artikel i dette temanummer *'Nye arbejdsdelinger i socialpædagogisk praksis'* tager Sprogøe, Christensen og Andersen afsæt i et forsknings- og udviklingsprojekt omkring digital dokumentation i og af socialpædagogisk praksis. Forfatterne undersøger, hvordan faglighed og arbejdsdelinger forhandles under arbejdet med digitale dokumentationssystemer. Forfatterne analyserer, hvordan digitale dokumentationssystemer medvirker til at forandre det sociale arbejdes arbejdsdelinger, og at forandringerne typisk forekommer på multiple måder og i høj grad er afhængige af de markedspositioner og heraf udledte dokumentationsbehov, der eksisterer i de enkelte sociale tilbud. Dette bidrag opstiller interessante perspektiver ved at pege på, hvad der skal til for at understøtte en vidensbaseret socialpædagogisk praksis. Artiklen sætter fokus på, hvem, der i arbejdsdelingens navn er ansvarlig for den daglige dokumentation og hvem, der er ansvarlig for oversættelsen af dokumentationen – og hvilke udviklingsmuligheder, det afstedkommer. Det kalder på en række opmærksomhedspunkter omkring vidensoversættelse, som her er illustreret for de socialpædagogiske tilbud, men som også er værd at reflektere over i forhold til, hvordan viden mobiliseres og involveres i beslutninger og handlinger i arbejdslivet mere generelt.

I temanummerets kronik *'Bør arbejdspladsvurderinger offentliggøres? Om cirkulation af evaluativ viden på arbejdsmiljøområdet'* tager Dahler-Larsen diskussionen af dokumentation af en specifik form for arbejdsmiljøviden op, nemlig den viden, der ligger i arbejdspladsernes lovpligtige APV'er. Han argumenterer i kronikken for, at offentliggørelse af arbejdspladsens APV vil fremme en bedre implementering af den eksisterende lovgivning, fordi det gør det muligt at identificere arbejdspladser med særskilt store

arbejdsmiljøproblemer. Derudover mener Dahler-Larsen, at det kan være en fordel for den enkelte ansøger at kende til de eksisterende APV'er, inden de beslutter sig for at tage et job i virksomheden, samt at dette kan have et bredere demokratisk perspektiv, da det ligestiller borgerne i forhold til adgang til viden om arbejdsmiljøet.

Samlet set spænder bidragene i dette temanummer således over flere perspektiver på diskussionen af samspillet mellem arbejdslivsviden og praksis. Artiklerne tager både fat i forskellige teoretiske tilgange til at forstå og undersøge feltet; de beskriver og diskuterer en række empiriske eksempler på samspil-former mellem arbejdslivsviden og praksis; og de tager normativ og kritisk stilling til, hvordan dette felt bør håndteres. Ønsket med

dette temanummer er, i forlængelse af den nye nationale forskningsstrategi på området, at etablere en offentlighed, hvor arbejdslivets store, og også lidt mindre, problemstillinger bliver diskuteret kritisk og konstruktivt. Det har netop været vores ambition, at nogle af de vigtige problematikker knyttet til forholdet mellem produktion af forsknings- og arbejdslivsviden og samfundets brug af denne viden bliver løftet ind i en kritisk og konstruktiv offentlighed.

God læselyst

Klaus T. Nielsen (gæsteredaktør),
Mette Mogensen, Signe Pihl-Thingvad,
Ulrik Gensby (gæsteredaktør) &
Agnete Meldgaard Hansen

REFERENCER

- Beskæftigelsesministeriet (2020). National strategi for arbejdsmiljøforskning, <https://bm.dk/nyheder-presse/nyheder/2020/11/ny-national-strategi-for-forskning-i-arbejdsmiljoe-skal-sikre-mere-viden-om-forebyggelse>
- Davies, H. T. O., Powell A. E., & Nutley, S. M. (2015). Mobilizing knowledge to improve UK health care: learning from other countries and other sectors. *Health Services and Delivery Research*, 27(3)
- Etzkowitz, H. (2003). Innovation in innovation: The triple helix of university-industry-government relations. *Social Science Information*, 42(3), 293-337.
- Gensby, U., Limborg, H.J., Dyreborg, J., Bengtsen, E., & Malmros, P.Å. (2019). Mobilisering af forskningsbaseret viden om arbejdsmiljø – Bedre sammenhæng mellem forskning og praksis, Roskilde Universitetsforlag
- Kramer, D. M., Wells, R. P., Bigelow, P. L., Carlan, N. A., Cole, D. C., & Hepburn, C. G. (2010). Dancing the two-step: Collaborating with intermediary organizations as research partners to help implement workplace health and safety interventions. *Work-a Journal of Prevention Assessment & Rehabilitation*, 36(3), 321-332.
- Langley, J., Wolstenholme, D., Cooke, J. (2018). 'Collective making' as knowledge mobilization: The contribution of participatory design in the co-creation of knowledge in healthcare. *BMC Health Services Research*, 18 585 1-10
- Røvik, K. A. (2016). Knowledge transfer as translation: Review and elements of an instrumental theory. *International Journal of Management Reviews*, 18(3), 290-310.
- Ward, V. (2009). Knowledge brokering: The missing link in the evidence to action chain? *Evidence & Policy*, 5(3) 267-279